

de vaca o d'egua o d'asena q[ue] sia v<i>u enfre un mes que serà naz, pac IIII dr.» (Vidal, *RLR* xxix, 60); Alart (*InvlC*) duu altres exemples de *nadó* de 1354, 1367, 1369, i un de 1390 amb la forma plural ultracorrecta *nadors*; un altre exemple de 1598 en *AlcM*. Notem oc. ant. *nadon* «petit d'un animal» (*PDPF*),³¹ oc. mod. *nadoun* «foetus, enfant qui est encore dans le sein de la mère» (*TdF*), i arag. *natón* «pájaro recién nacido» (usual a Panticosa, Biescas, Broto, Torla); i aquestes formes amb el cat. *nadó* suposen un neollatí tardà *natone*, fet damunt *natus*.

Nadiu 'natiu' [1120 (*InvlC*);³² Muntaner, *Cròn.*: «jo, Ramon Muntaner, *nadiu* de la vila de Peralada e ciutat de València ---» (ed. Col. Pop. Barc. I, 13.26), «ell era *nadiu* de la vall d'Alfandac» (ib., 113.9);³³ doc. de 1358: «A'N. P. de Miylars *nadiu* de Perpenya» (*InvlC*); Alart inclou, a més, tres exemples de fins a 1400, un de Pere Cerim., i un altre de 1488; un exemple de 1425 es troba en *DAG*, i un de 1487 en *JMBover*, *BiblEscBal.* II, 156; en l'accepció de 'natural, obra de natura' el trobem en *Hist. Troy.* (c. 1375): «en lo pus alt loch de la Ciutat, hon havia vna *natural* rocha molt alta, constituí fer --- lo seu gran palau ---. En aquella rocha *nadiu* violentment taylada, fo construyt e fermat lo noble Ylion» (ed. Miquel i Planas, p. 70)], del llatí *nativus* 'natiu', 'natural, sense artificis', 'innat'. La forma culta *natiu* degué fer-se corrent ja abans del S. XIX (Belv. 1805 i Lab. 1839, la donen com a normal), però *nadiu* continua essent usat pels escriptors [«--- nostre parlar *nadiu* ---» (MAguiló), «--- al *nadiu* lloc ---» (Verdaguer), «--- els *nadius* [de la Ciutat] ---» (JCarner)]. *DFa.* assigna a *nadiu* l'accepció principal de 'natural d'un lloc' (*nadiu d'aquella ciutat*, *el poble nadiu*) i a *natiu* a més d'aquest darrer sentit (*el país natiu*), les accepcions abstractes de 'natural, no adquirit' (*les qualitats natives*, *argent natiu*, *or natiu*).³³

Renadiu adj. 'que reneix' [exs. en poetes moderns: Verdaguer en el seu poema, *Els Estels*: «Flors sempre *renadives*, des que us flairo / lo jardí de la terra és sens olor»; TLlorente; JCarner]. Es diu especialment de 'plantes o fruits que creixen sense ésser sembrats': *DAG.* (s. v. *renediú*) el registra a la Plana de Vic, i *AlcM* parla de *blat (ordi etc.) de renadiu* (s. v.) i dóna al Maestrat, *renadiu* f. 'patata de renadiu'; JCoromines va apuntar a Perestortes (Ross.), 1959, *renatiu* 'rebrot, reboll salvatge' com per exemple «un *renatiu* de figuera». L'accepció de 'esplet o vegetació espontània de la terra' és ben antiga. Notem el que diu Muntaner dels cavallers catalans que passaren cinc anys a Gal·lípoli i en altres ciutats d'aquella regió: «Tots estaven rics e bastants, e res no sembraven, ne cavaven vinya ne podaven; e sí collien cascun any aitant con volien de vi e aitant forment e civada --- axí que cinc anys visquem de *renadiu*» (cap 223, ed. Col. Pop. Barc. VI, 63). En el *Spill* (c. 1460) *renadiu* significa 'migrat, poc desenvolupat' [«ab hun beçó / xic, canianu, / sech, *renadiu*, / flach, setmesí» (v. 2782)], així dit perquè la planta renadiva és sovint migrada; cf. avall *col renadivola*.³⁴ *Renadivol* 'renadiu': segons *DAG.* (s. v. re-

nedígol) es diu «dels grans o llegums que reneixen sense haver estat sembrats ni conreats»; *AlcM* el dóna al Penedès i Mall. i reporta que les *patates renadivoles* són «les nades d'altres que deixaren de collir-se» i *col renadivola* és 'col raquítica'.

CULTISMES: *Natal* [Lacav. 1696: *país natal*, *ciutat natal*], duplicat culte de *nodal*, pres del llatí *natalis*, -e. *Natalici* adj. [Belv.; Lab. 1839]. *Natalitat*. *Natiu*, veg. *nadiu* (supra). *Nativament*, *nativisme*, *nativista*. *Nativitat* 'naixença' [Llull; 1388 BMetge, *Valter*, *NCL.* x, p. 25.26; «considerant la meua *nativitat* --- so content» (text del S. xv, *DAG.*); emprat en referència a la naixença de Jesucrist en escrits de 1354 i 1391; «Festa de la *nativitat* de Cristo ---» (Lacav. 1696); *cec de nativitat* 'cec de naixença' en Cavalca, *Mirall de la Creu* (*NCL.*, 135.21, mitjan S. xv)], pres del llatí *nativitas*, -atis.

Natura, pres del llatí *natura*; en les seves diverses accepcions està ben documentada des dels primers monuments (Llull, Muntaner etc.), veg. *AlcM*, *DAG*. Hi afegirem els següents exemples: 'condició natural', «e com lo dit bisbe agués la cara fort roja, lo rey cresec que aclò li vengués per trop beure, no pas per *natura*, e menyspresà'l fort lejamet» (StGregori, *Diàlegs* I, *NCL.*, 113.15; 1.ª meitat S. xiv); 'condició natural, vitalitat': «E pot-se acomparar --- a un aucell que à nom feniç, lo qual viu trescens e quinze anys, e quant ell se veu envellir, de manera que la *natura* li manque, ell pren certes lenyes --- e fa un niu» (*Flors de virtut*, *NCL.*, p. 149, ms. de 1489); 'nissaga, llinatge' (ant.): «seré salvo de mos peccats, ye (=jo) e ma *natura*» (Desclos, *Cròn.*, *NCL.* IV, 113.15); 'raça, generació': «E sa alta, inflamada en la amor de *natura* humana, pensant la sua miserable captivitat --- del·liberà de cridar e demanar a nostre senyor Déu --- que li plagués hauer mercé de *natura* humana» (Sor Villena, *Vita Chr.* I, 33); 'espècie': «n'hi hagué per gran multitud d'arbres de diverses *natures*» (BMetge, *Somni*, *NCL.*, 89); 'part genital d'home o de dona': «Sapiatz que les gens de Mahelar van totz nuus, e porten lur *natura* i poch cuberta ab drap» (*Viat. de Marco Polo*, *NCL.*, 175; 2.ª meitat S. xiv); *natures* 'ciències' en Llull, *Gentil*, 289.

Natural adj.: la locució *senyor natural* significava 'senyor per dret hereditari' [en Llull], *vassall natural* 'súbdit' [en doc. de 1270; Jaume I, *Cròn.* etc.]; *terra natural* 'terra nadiua' [en *Tirant*, *DAG.*; 1507, Busa-Nebr.], *naturals apetits* [Curial, *NCL.* I, 26], *inclinació natural* [Lacav.], *boniquesa natural* [Lacav.]; *fill natural* 'nat de pares no casats' [*DFa.*]; m. 'naturalista, el que estudia ciències naturals' [Llull, *Contempl.*; *Gentil*, 289; BMetge, *Somni*, *NCL.*, 119.27]; *recobrar son natural* 'recobrar els sentits' [*Tirant*, cap. 275], *tenir bon natural* 'tenir natura pròpia, bon fonament' i (*tenir*) *bon natural* o *mal natural* '(tenir) bon geni etc.' [*DTò.* 1647]; (*fet*) *al natural* [Lacav.]; *natural* (d'un país, d'un poble etc.), ja en un doc. del segle XII: «E anant veng i jovenob (=jovenot) estar, per nom Joan de Sen Climenz, que era *natural* de Za Corit ---» (Pujol, doc. iv); també en *Eximpl. c Mir.* I,